

До разової спеціалізованої вченої ради PhD15514
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
(46027, м. Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2)

ВІДГУК

офіційної опонентки

докторки наук із соціальних комунікацій, професорки,
заступниці генерального директора з наукової роботи
Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника
Сніцарчук Лідії Віталіївни на дисертаційну роботу

**Гороховянко Ірини Степанівни на тему «Журнальна періодика
Тернопільщини: типологійний і формально-змістовий аспекти (1991–
2022 рр.)»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі
знань 06 «Журналістика» за спеціальністю 061 «Журналістика»

Актуальність теми дисертації.

Актуальність теми запропонованої до захисту дисертаційної роботи Ірини Степанівни полягає передовсім у тому, що журнальна продукція Тернопільщини 1991–2022 рр. донині не розглядалася як потужний соціокомунікаційний та соціокультурний феномен регіональної журналістики. В українській науці наявна значна кількість теоретичних та історіографічних напрацювань науковців, які наслідують специфіку функціонування української преси минулого, охоплюючи різні історичні часи й території, де вона розвивалася. Однак ці дослідницькі праці зосереджені здебільшого на вивченні періодичних видань XIX – першої половини XX ст. Особливості творення новітнього інформаційного простору від початку відновлення незалежності України до сьогодення хоча й перебуває в межах наукового інтересу дослідників-комунікативістів, однак загалом не створює комплексного пізнання пресового руху цього періоду, специфіки функціонування преси в Україні в новітні часи і

головно розвитку регіональних пресодруків. Також цілком підтримую актуальність твердження Ірини Степанівни про важливість вивчення типологічних та змістових моделей регіональних пресодруків, як «віддзеркалення актуальних процесів, подій та переконань у різних частинах України» (с. 15), зокрема й Тернопільщини – краю, де сформувалася унікальна медіаісторія минулого й сьогодення, особливо у царині розвитку журнальної журналістики.

Актуальність теми дисертаційної роботи та її теоретичного й практичного спрямування підтверджується також і тим, що виконана вона в межах **науково-дослідної теми кафедри журналістики** Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Регіональні медіа у контексті викликів часу» (номер державної реєстрації 0123U101024).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Докладне прочитання змісту дисертаційної роботи та публікацій Ірини Степанівни дає змогу підтвердити високий рівень обґрунтованості наукових положень, підсумовань, висновків і рекомендацій, що досягнуто завдяки комплексним дослідницьким підходам – соціокомунікаційному та журналістикознавчому із залученням корпусу загальнонаукових та спеціальних методів, застосування яких сприяло багатогранній обсервації досліджуваного об'єкта, вирішенню конкретних дослідницьких питань і головно – досягненню визначеної мети, що полягала у вивченні журнальної преси Тернопільщини «як системного явища у взаємозв'язку історичних, типологічних і формально-змістових характеристик» (с. 17). Достовірність результатів дослідження підтверджується емпіричним опертям роботи, адже опрацьовано 152 (за назвами) журнали, які виходили у вказані роки, систематизовано й охарактеризовано їхні змістові прерогативи, здійснено коректний і виважений науковий аналіз.

Обрана дисертанткою структура роботи, яка складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел (415 позицій), а також чималої кількості

вартісних додатків, належним чином сприяє розкриттю титульної теми, виявляючи медійну специфіку Тернопільщини в царині творення журнальної продукції.

Про те, що Ірина Степанівна успішно впоралася з усіма фрагментами корпусу завдань, впевнено досягши визначеної мети, свідчать три розділи дисертації. Набуту дослідницьку інформацію Ірина Степанівна виклала в такій послідовності:

- докладний розбір теоретичних праць у царині комунікативістики загалом та окресленої проблеми зокрема (п.1.1);

- історіографічна ретроспекція історії становлення, функціонування і розвитку преси з опертям на журнальний сегмент Тернопільщини (п. 1.1);

- розкриття методологічної магістралі та необхідності використання для дослідження корпусу загальнонаукових і спеціальних методів; аналітичний огляд типологічних і типоформувальних концепцій українських науковців, характеристика понятійно-термінологічного апарату роботи (базові поняття і терміни, їхні синонімічні форми) (п. 1.2);

- наświetлення специфіки суспільно-історичних умов функціонування системи преси Тернопільщини в радянські часи та в період нового відліку історії незалежної України (п. 2.1);

- аргументований поділ досліджуваного періоду на шість етапів, докладний аналіз процесу творення журнального ландшафту з поясненням особливостей пресового руху, що були притаманні кожному з окреслених етапів (п. 2.2);

- сформований дослідницею доречний алгоритм критеріїв вивчення журнальної періодики (п. 1.2) та виконаний за вказаними параметрами розгляд її характерних типологічних та історико-функціональних деталей (п.2.2);

- аналіз проблемно-тематичних prerogative змісту визначених авторкою категорій журналів Тернопільщини: суспільно-політичних, наукових, науково-популярних, популярних, виробничо-практичних, літературно-художніх, релігійних та рекламних (п. 3.1);

– виокремлення та аналіз особливих композиційно-візуальних прикмет досліджуваних журналів з наголосом на візуальний компонент, який, за дослідницею, «виступає повноцінним засобом передавання змісту, організації читачього сприйняття та формування цілісного образу видання» (п. 3.2);

– деталізоване тлумачення організаційної та творчої роботи редактора журналу, розлоге коментування його посадових функцій та вміння якісно провадити усі цикли творення видання, а головно – впливу на успішність функціонування журналу, що виходив під його орудою (п. 3.3).

Достовірність і наукова новизна одержаних результатів досягнуті завдяки використанню системи наукових підходів (названі вже соціокомунікаційний та журналістикознавчий, в також історико-бібліографічний, типологічний, соціокультурний, міждисциплінарний тощо) та методів наукового пізнання, серед яких відзначу важливість історико-теоретичного, структурно-типологічного, проблемно-тематичного, аналітичного та інших методів, завдяки використанню яких різноаспектно відтворено процес видавання журнальної продукції Тернопільщини впродовж тридцяти років.

Наукова новизна роботи вповні корелюється з корпусом визначених завдань, їх розв'язанням і відповідними висновками. Оскільки Ірина Степанівна першою з-посеред інших науковців здійснила комплексне дослідження журнальної журналістики Тернопільщини, тож наукова новизна визначається, на моє переконання, під кутом «вперше» таким чином:

– ґрунтовно осмислено здобутки теоретичної та історіографічної (понад 250 позицій) наукової думки; виокремлено і всебічно розглянуто емпіричну базу (152 назви видань журнального типу);

– систематизовано та докладно витлумачено опорні терміни й поняття дослідження, важливі для здійснення типологічного аналізу сучасних журнальних видань загалом;

– відстежено й проаналізовано типологічну специфіку досліджуваних видань, виявлено та охарактеризовано вісім типогруп журналів: наукові,

популярні, виробничо-практичні, літературно-художні, суспільно-політичні, релігійні, рекламні, науково-популярні;

– зосереджено увагу на аналізі візуально-комунікативного оформлення журналів, обґрунтовано важливість «функції ілюстративного матеріалу у змістовій структурі часописів» (с. 20);

– вивчено професійний досвід редакторів досліджуваних видань, визначено авторитетність ролі редактора в творенні привабливої для читачів журнальної продукції загалом і кожної із визначених авторкою типологічних груп видань.

У роботі удосконалено, на моє переконання, історико-бібліографічний та типологічний підходи задля виявлення специфіки журнальних пресодруків, що дозволяє докладно увиразнювати їхні змістові та формальні особливості. Підтвердження цьому – продумана авторська схема дослідження журнального видання.

Підтримую твердження дисертантки щодо її посутнього внеску в теорію соціальних комунікацій загалом та теорію журналістики зокрема питань функціонування «регіональних медіа як складника національного інформаційного простору» (с. 20), а також теоретичних напрацювань щодо «ролі журнальної періодики як джерела соціокультурної інформації» (там само). Саме ці питання, що набули в роботі подальшого розвитку, є важливими для майбутніх звершень науковців, об'єктом вивчення яких є регіональна преса. Зрештою, здійснене дослідження Ірини Степанівни, переконана, спонукатиме їх до цього.

Загалом, наукова новизна, достовірність наукових положень дисертаційної роботи, що у викладі дисертантки не викликають жодних застережень, забезпечені необхідним загальним теоретико-методологічним та історіографічним підкріпленням, обґрунтованістю використаних методів і належним науковим аналізом.

Теоретичне і практичне значення отриманих результатів дисертаційної роботи полягає в тому, що опрацьований та узагальнений фактичний матеріал, основні теоретичні положення, що стосуються вивчення регіональної

журналістики та проблем типології пресових видань, висновки і рекомендації варто використовувати у практичній діяльності журналістів, які насвітлюють передовсім культурну та краєзнавчу проблематику (і не лише в журнальній періодиці). Вважаю, що зміст дисертації є також добрим підґрунтям для підготовки навчальних програм і лекційних курсів з теорії, методології та історії журналістики, теорії, методології та історії соціальних комунікацій, а також дисциплін «Історія журналістики», «Теорія журналістики», «Журналістська майстерність», «Основи журналістики», «Редакторська справа», «Креативне письмо», «Історія публіцистики», «Журналістика в іменах» та ін., а також можуть бути використані у відповідних спецсемінарах і спецкурсах, інших освітньо-професійних програмах вищих закладів освіти, які готують фахівців за спеціальністю «Журналістика».

Повнота висвітлення результатів дослідження в опублікованих працях, зарахованих за темою дисертації.

Не викликає заперечень рівень апробації та оприлюднення попередніх результатів дослідження. Основні наукові положення і висновки відповідно відображено у дев'яти публікаціях Ірини Степанівни. Зокрема, три статті опубліковано у наукових фахових виданнях України, інші – в збірниках матеріалів всеукраїнської та п'яти міжнародних наукових конференцій. Необхідна кількість публікацій, їх обсяг, повнота висвітлення результатів дослідження, якісне розкриття змісту дисертаційної праці відповідають чинним вимогам МОН України.

Відомості про дотримання академічної доброчесності.

За результатами аналізу тексту дисертаційної роботи та наукових публікацій Ірини Степанівни підтверджую належне дотримання академічної доброчесності та відсутність порушень інших вимог щодо наукових досліджень. Ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації та фальсифікації не виявлено. На згадані й використані джерела інформації, ідеї та концепції інших дослідників у дисертації належним чином оформлено посилання.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи.

Загалом, високо оцінюючи результати дослідження Ірини Степанівни, все ж зверну увагу на деякі аспекти роботи, які, на мою думку, варто було б обговорити під час захисту.

1. Шановна Ірина Степанівна створила цілком оригінальну форму (схему) для багатоаспектного вивчення регіональної (і не тільки) журнальної продукції. Проте, на жаль, у цьому, за авторкою, «алгоритмі аналізу», де враховано основні параметри для наукового опису журналів, наприклад, самопозиціонування; цільове призначення; читацька аудиторія; мова, тематика, жанри, які до слова, нині втрачають свою чітку контурність, не знайшлося місця для ще одного визначального виміру, вкрай необхідного для розуміння дієвості того чи іншого видання, його популярності, запотребованості тощо, означення «робочого ритму» журналу, важливої ознаки видання – періодичності, за якою воно власне й належить до поняття «періодичні видання», а головне є одним із типоформувальних чинників пресових видань.

2. Відсутність даних про роки виходу журналів виразно простежується в запропонованих додатках до роботи – розширеному реєстрі журналів Тернопільщини, сформованому за визначеними в роботі періодами (додатки А–Д), а також в укладеному дисертанткою науковому ресурсі, що має назву «Повний покажчик журналів Тернопільщини, 1991–2022 рр.», де подано тільки рік заснування того чи іншого видання. Проте, як відомо, в досліджувані роки чимало журналів закривалося з огляду на відомі обставини, які, до слова, дуже добре описані в підрозділі 2.1. «Суспільно-історичні чинники функціонування регіональної періодики». Зазначені поряд з початковими роками виходу журналів роки закриття допомогли б унаочнити їх порічну наявність в інформаційному просторі краю, а також, що важливо, вияснити вплив суспільно-політичних, економічних, культурних умов на розвиток журнальної преси краю.

3. Ірина Степанівна уважно обсервувала 152 журнали (на жаль, у роботі не зафіксовано сумарну кількість опрацьованих чисел цих видань, однак

припускаємо, що їх було чимало), які функціонували, до слова, в інформаційному просторі не тільки Тернопільщини, а й загалом країни, адже частина цих журналів здобула популярність широкого загалу українського соціуму (журнали наукові, суспільно-політичні, літературно-мистецькі тощо), здолавши межі «регіональності» добре організованим якісним змістом. Однак до цього реєстру потрапило декілька видань, які позиціонувалися як бюлетені: «Стежками слова» (інформаційно-мистецький бюлетень), «Освітянська профспілка» (інформаційний бюлетень), «Погляд молодих» (суспільно-політичний бюлетень), «Професійне досє бібліотекаря» (інформаційний бюлетень). За якими ознаками відібрано до журнальної продукції бюлетені, що є самостійними «гравцями» поряд із газетами й журналами на полі друкованої преси?

4. До авторського алгоритму вивчення журналів Ірина Степанівна долучила параметр «самопозиціонування» (підзаголовкові дані), за яким і визначала тематико-типологічні характеристики видань. Чи у всіх випадках співпадало самопозиціонування редакції того чи іншого журналу із авторською дослідницькою характеристикою?

При цьому наголошую, що ці запитання й зауваження жодним чином не позначилися на сприйнятті важливих результатів дослідження Ірини Степанівни, тим більше, не применшують його наукових вартостей.

Загальний висновок і оцінка дисертації. Дисертаційна робота Гороховянко Ірини Степанівни «**Журнальна періодика Тернопільщини: типологійний і формально-змістовий аспекти**» є актуальною, важливою і вартісною для науки дослідницькою працею, що відзначається повнотою і обґрунтованістю наукових положень і висновків, під час виконання якої отримано нові результати, вирішено важливі проблеми, окреслено нові дослідницькі перспективи. Робота виконана на належному теоретичному рівні, містить потрібну теоретичну аргументацію, методологічну переконливість, необхідну наукову новизну, достовірні результати, теоретичне і практичне значення.

Вважаю, що ця дисертація є ґрунтовно виконаним, виразно авторським дослідженням, яке вповні відповідає чинним вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (із змінами від 31.05.2019 р. № 759) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ від 21.03.2022 р. № 341, від 19.05.2023 р. № 502, від 03.05.2024 р. № 507). Авторка дисертаційної роботи **Гороховянко Ірина Степанівна** заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 06 «Журналістика» за спеціальністю 061 «Журналістика».

Офіційна опонентка:

докторка наук із соціальних комунікацій, професорка,
заступниця генерального директора з наукової роботи
ЛННБ України імені Василя Стефаника

Лідія СНИЦАРЧУК

Підпис *Л. В. Сніцарчук*
засвідчую:
Вчений секретар
Львівської національної наукової
бібліотеки України імені В. Стефаника

